

Beati thome de aquino opus dignissimum cuilibet virtuose viuere volenti ac que aime sue desideranti perutillissimū quaternatim procedens. Incipit feliciter.

Um per virtutes boni efficimur ideo de virtutibus primo tractabitur et de aliis consequenter suis in locis videbitur.

¶ Et primo quattuor sunt virtutes principales videlicet

Prudētia. fortitudo. tēperantia. et iusticia

¶ Quattuor nos edocet prudentia. vz

Preterita recolere. presētia disponere. futura preuidere. et dubia suspendere. i. indiscussa dimittere.

¶ Quattuor suut que fortitudo nos instruit videlicet.

In prosperis in superbiā nō erigi. in aduersis ad yma non deiici. iniurie illate non sumere vindictā. et iocundā ducere vitam

¶ Quattuor sunt que temperancia nos amonet. videlicet

Circuncidere superflua. restringere desideria. ab illicitis abstinere. et blandimenta reicere.

¶ Quattuor iusticia nos edocet. vz

Honeste viuere. alienum non ledere sobrie discutere. et vnicuiqꝫ ius suum tribuere.

¶ Quattuor sunt que ex fide prouensunt vz
Vite rectitudo· anime pabulum· dei cultus
⁊ paradisi premium·
¶ Quattuor sunt que ex spe procedunt. vz
Leticia cordis· anime sobrietas· ⁊ releuatio
laboris· ⁊ vite longeuitas
¶ Quattuor sunt q̄ ex caritate ꝓueniũt· vz
Honorem deo impendere· ꝓximũ diligere
releuare oppressũ· ⁊ errantem corrigere
¶ Quattuor sũt que prudẽtiã inducũt. vz
In scientiis studiũ· in rebus experimentũ
nocturna discussio· et prudentum imitatio
¶ Quattuor sũt q̄ temperãtiã inducũt· vz
In firmitatis cõtinuatio· acquirendi cupi
ditas· dei obsequium· et ypocrisis vicium
¶ Quattuor sunt q̄ ꝯstãtiam inducũt. vz
Timor supplicii spes laudis obseruãtia
iusticie· et status celestis glorie
¶ Quattuor sunt que prudentiam· iusti-
ciam· veritatem et constantiã eludunt· vz
Amor· odium· timor· et lucrum
¶ Quattuor sunt que hominem perfectũ·
reddunt· videlicet
Deum colere· ꝓximũ diligere· facere ali

quod sibi vellet fieri. alteri non inferre sibi nollet inferri.

¶ Quattuor sūt que ex ira prouenīunt. vz

Mentis turbatio. sui ignorantia. indecens factio. et iniqua sententia.

¶ Quattuor sunt que hominem in supbiā perducunt. videlicet.

Ingratitudo seruitii. oppressio proximi. lingue detractio. et ire promotio.

¶ Quattuor sūt que ex inuidia ꝓueniūt. vz

Dolor mundi inuidiosi. exterminum. dissentio populi. et euersio ciuitatum

¶ Quattuor sūt q̄ ex auaricia ꝓcedunt. vz

Rapine. periuria. fraudes. et homicidia

¶ Quattuor sūt q̄ ex luxuria ꝓueniunt. vz

Corporis et aīe pollutio. sēsuū debilitatio. dīnutio patrimonii. et acceleratio senectutis

¶ Quattuor sꝫ q̄ ex gule vicio emergūt. vz

Corporis egritudo. opum consumptio. delectatio minima. et mors permatura.

¶ Quattuor sūtque ex accidia procedūt. vz

Ira. calamitas. contemptus sui. et egestas

¶ Quattuor sunt que hominem in superbiam perducunt. videlicet

Sensus·potentia·dignitas·et parentela

¶ Quattuor sunt que superbiam minuunt videlicet

Paupertas·oppressio·senectus⁊ egritudo

¶ Quattuor sūt que iram pariunt· vꝫ

Irrisio·ꝯtumelia·ingratitudo·⁊ iniusticia·

¶ Quattuor·sunt q̄ iram minuunt·vꝫ

Dulce eloquū·vīdctā· satisfatio· ⁊penuria

¶ Quattuor sūt q̄ auariciā inducunt· vꝫ

Penurie·formido·senectutis.oppressio· alient inuidia·et filioꝝ copia·

¶ Quattuor sūt q̄ auariciā minuunt vꝫ

Diuiciarū copia·salubris iuuentus·cū·largis conuersatio·et polis defectus·

¶ Quattuor sūt q̄ luxuriā alliciunt·vꝫ

Uina grandia· ciborū superfluitas· mulierum conuersatio·et nimia quies·

¶ Quattuor sūt q̄ viciū gule inducūt· vꝫ

Assuetudo taberne· imitatio curie·redditū copia·et quies continua·

¶ Quattuor sūt q̄ gule viciū minuūt·vꝫ

Lucri āxietas·famis inuasio·fatigatio corporis·et penurie afflictio·

¶ Quattuor sunt que inuidiam pariuut·vꝫ

Honoris cupido·lucri desiderium·alterius felicitas·et cum vicinis odium

¶ Quattuor sunt que inuidiam euellunt·vʒ

Potentie priuatio·penurie aduentus·sensuum elisio· ꝛ virtutum defectus·

¶ Quattuor sūt que accidiã inducunt· vʒ

Loci·obscuri habitatio·quies solitaria· tumor displicibilis·et cogitatio debilis

¶ Quattuor sunt que accidiã minuunt·vʒ

Cõuersari cũ dilictis·manere cũ gaudentibʒ insistere cũ minimis· ꝛ interesse cũ letis·

¶ Quattuor sunt que regi iuste regnanti conueniunt· vʒ

Paterno regimine regere subditos· reguo meritis amicos acquirere·affabilem se prebere errantibus·et iusticiam cum clemẽtia ministrare delinquentibus·

¶ Quattuor sunt que aduocato seruari cõuenient·videlicet

Aduersarium patienter audire· audita vigili mente discutere·discussa cõgrua respõsione adhibera·et iuste proprieꝙ iulta audita concludere

¶ Quattuor sᵗ q̃ ꝑ litigãtẽ seruari ↄueĩunt

In proponendo consilium· in respondēdo humilitas·in litigando diligentia·in exponē do largitas·

¶ Quattuor sunt que per tabellionem seruari conueniunt

In officio assiduitas·in scribēdo velocitas in mercede curialitas· et in notando veritas

¶ Quattuor sunt que per rectorem loci seruari expediunt·vz·

Pacis conseruatio· victualium·procuratio·condecens prolatio verborum et iusticie conseruatio·

¶ Quattuor sunt que paterfamilias debet obseruare·vz

Sub timore congruo familiam regere·alimenta secundum redditus exibere·documēta iusta docere·ꝛ in domo tēperate se ꝑbere

¶ Quattuor sūt que militi ꝯueniūt· vz

Census·probitas·sensus·et largitas·

¶ Quattuor sūt q̄ domicello cōueniūt·vz

In seruiendo curiositas in agēdo velocitas ī dictis affabilitas·ꝛ in gestis hylaritas·

¶ Quattuor sunt q̄ domicelle siue domine

conueniunt·vz
In facie z mēbrꝫ formositas·i gestis hone-
stas·z i domo curiositas·z corporꝫ castitas
¶ Quattuor sūt que ācille congruunt·vz
In seruiendo curiositas· dn̄e sue curā zha-
bere z secreta non pandere·pudiciciā serua
re·z domus negotia fideliter ꝓcuare
¶ Quattuor sūt qne medico congruunt·vz
Morbi causā diligēt ꝑquirere·sepe egrotū
visitare·medicinas vt congruit exhibere· z
egrotum instanter confortare·
¶ Quattuor sūt que per egrū seruare expe
diūt·vz Ut medico obediat· in necessariis
largiter expendat· fiduciam gerere medi-
co·et vt se confortet in ocio·
¶ Quattuor sūt que prelato conueniūt·vz
In ministerio assiduitas· in gestibus· ho-
nestas·in regimine curiositas in correctio-
ne benignitas·
¶ Quattuor sunt que subiecto religioso
conueniunt· vz
Ut ministerio solicite immaneat·obedien-
tiam prelato faciat·ocia deuitet· et oratio-
nibus deuacet··

¶ Quattuor sunt que scolari congruunt ·videlicet·
Doctori reuerentiam exhibere· lectiones frequentare·sepe repetere·et in dubiis prudentiores consulere
¶ Quattuor sunt que doctori congruunt videlicet
Dicenda preuidere·cui dicat prospicere qñ dicat aīaduertere ꝛ doctā sua ordiate ꝑferre
¶ Quattuor sunt que auditori congruunt videlicet
Dicentem audire·audita patenter discutere·sapida mēte tradere· insipida confestim obliuisci·
¶ Quattuor sunt que prudenti conueniunt videlicet
Colere iusticiam· bonis fauerere·leuare oppressos·et errantem corrigere
¶ Quattuor sūt q̄ prudentē illudunt·vꝫ
Enormia·scienter committere· iusticiā negare merentibus·alios·indecenter despicere·et omni verbo credere
¶ Quattuorsunt que consulenti expediūt videlicet

Dicta partium audire. audita cum actis solenniter discutere. sallarium a partibus equaliter petere. et consilium legaliter impendere.

Quattuor sunt que concinatori siue predicatori conueniunt.

Placida populo suauiter pandere. dicta et dicenda seriatim ordinare. ānectere breuitate congrua. et facutum comprehendere.

Quattuor sunt que mercatori conueniunt videlicet

In contrahendo discretio. in vendendo curialitas. in contractibus legalitas. et cōtrahentibus affabilitas

Quattuor sunt que curialibus congruūt videlicet.

Audire patienter. respondere prudenter. neminem ledere. et vnicuiqꝫ seruire

Quattuor sunt que ductori conueniunt videlicet.

Census ad expendendū. multitudo armatorū. victualium et armorum copia. et conditionum aduersariorū noticia.

Quattuor sunt que per gerentē guerrā

considerari conueniunt
Quis est qui guerrā gerit contra quē guer-
ram gerit propter quam causam gerit et
quis esse poterit effectus guerre q̄ geritur
¶ Quattuor sūt q̄ mgrō guerre expediunt.
Generis nobilitas. patrie dilectio. cordis se
curitas. ⁊ in bello discretio.
¶ Quattuor sunt q̄ conseruatori pacis. ex-
pediunt. vȝ
Alienum non inuadere. patiētiam habere.
sediciosa tollere. ⁊ ī cūctꝭ iusticiā obseruare.
¶ Quattuor sͭ q̄ rectori subd̄ cōueniunt
In licitis rectori parere. ciuitati recte con-
sulere. bonos attollere. et malos conari ap
primere
¶ Quattuor sunt que in tyranno in subie-
ctos conueniunt
Proceres honorare. neminem offendere.
sobrie loqui. et solicite dominari
¶ Quattuor sͭ q̄ petēti ꝯsiderare ꝯueniūt
Quid petit. a quo petit. ⁊ cāȝ quare petit ⁊
q̄s erit effectꝰ si fiat vel negetͬ illd̄ qd̄ petit.
¶ Quattuor sͭ gn̄a hoīȝ aliis p̄eminētium
Reges ī subditis. parētes in liberis. mariti

in vxoꝛibus. et magistri in scolaribus
¶ Quattuoꝛ sunt genera hominum bene
ficia obliuiscentium
Puer cū adoleuerit. humilis cū sublima-
tus fuerit. superbus superbia innodatus. et
incarceratus a carcere liberatus.
¶ Quattuoꝛ sunt genera hominum aliis i
iuste pꝛesidentium
Pecuniosi. fallaces. superbi et audaces
¶ Quattuoꝛ sunt genera hominum min⁹
q̄ꝫ lucramur assequētium
Rectoꝛ ex regimie. mercenari⁹ ex scie mer
catoꝛ ex mercimonio. ⁊ sacerdos ex officio
¶ Quattuoꝛ sunt genera hominum deo et
mūdo displicentium.
Pauper elatus. diues mendax. senex luxu-
riosus. ⁊ seminās inter fratres discoꝛdiam
¶ Quattuoꝛ sunt genera hominum sūme
prudentia egentium.
Sacerdos in penitentia. iudex in sentētia.
medicus in egroto. ⁊ diues in thesauro.
¶ Quattuoꝛ sunt genera hominum in pe-
nuria delabentium
Prodigus. gulosus. senex. ⁊ vxoꝛosus

¶ Quattuor sunt genera elemosine.
Erogare pauperibus. vindictam dimittere
ledentibus. correctionē adhibere peccātibꝫ
et errantem reuocare ab erroribus
¶ Quattuor sunt genera hominum diuiti
as acquirentium.
Fallaces. auari. discreti. et curiosi
¶ Quattuor sunt genera hominum perti-
naciter obstinatorum
Tyranni in receptione domini. hereticus
in prauitate fidei. assuetus verbis impro-
perii. et possessor aliene rei.
¶ Quattuor sunt genera amicorum.
Sunt amici fortune. amici mense. amici. fi-
dei. ⁊ amici federis Primi fortuna re
cidente fugiūt. Secundi mensa cessante
euanescunt. Tercii durant perpetuo
Ultimi durante seruitio
¶ Quattuor sunt genera hominum princi-
patum adquirentium.
Perniciosi. audaces. curiosi et sagaces.
¶ Quattuor sunt genera hominum amici-
cias adquirendum
Largi. potentes. iustes et affabiles.

¶ Quattuor sunt genera hominum quib⁹ in multis confertur beneficium.
Debitor cum liberatur a debito. puer cum verberatur pro delicto. litargic⁹ cū excitatur a sonno. freneticus cum ligatur mēbro
¶ Quattuor sunt que rite ieiunanti cōueniūt. Manducare cū modestia. deuitare vicia. reminisci celestibus. ⁊ erogare paupib⁹
¶ Quattuor sūt genera hoīꝫ diuersimode felicitū. Felix est q̄ dei se runo feliciter incūbit. qui rerum causas patenter digerit qui mūdi ruinā deuitare potuit. ⁊ felix quem periculum alterius cautum fecit
¶ Quattuor sunt genera hoim diuersimode ifelicium. Infelix est qui enormi peccato incumbit. Infelix est qui dum beneface re potest desistit. Infelix est qui nescit et doceri spernit. Infelix est qui docere negat et bene noscit.
¶ Quattuor sūt q̄ dolorē hoibus inferunt Filioꝝ interemptio. possessionū perditio. inimicoꝝ exaltatio. et amicoꝝ oppressio.
¶ Quattuor suntque ad delictum hominē impellunt. vꝫ

Ira·necessitas·odium·& cupiditas·
¶ Quatuor sunt que ad beneficium· quem quam impellunt: vz Lucrum· timor· senes et amor·
¶ Quattuor·sunt homini necessaria·vide· Ignis·aer· aqua·& terra·
¶ Quattuor sūt que ex singulis elementis viuunt·vz Alec ex aqua· salamādra ex igne talpa ex terra·gamaelon ex aere·
¶ Quattuor sunt que plus aliis q̄z sibi ipsis conferunt·vz Aues cum nidificāt· apes cum mellificant· boues gerēdo onera· oues ferendo vellera·
¶ Quattuor sūt homini multū cōferentia vz Oues·boues·galline·& anceres
¶ Quattuor sūt quoꝝ abūdantia multum dāna efficit· Mulieꝝ multitudo·ciboꝝ abūdātia·affluētia v̄boꝝ maloꝝ· ꝓbatio iniqua
¶ Quattuor sūt que grauia hoī exiſtūt· vz Seruire & nō gratificari·rogare & nō exaudiri·expectare & nō visitari·bn̄facere & nō meri
¶ Quattuor sūt que grauissima existūt· vz Iacere ī egritudie·ī paupertate degere·imprudenti dn̄o assistere·& carceribus degere·

¶ Quattuor sunt q̄ gratiosa hoī existunt.
Prudētibꝰ letari filiis diuitis abūdare diuitiis excelsaꝫ dignitatē assequi· ꝛ vindictā de inimico nancisci·
¶ Quattuor sūt q̄ ante rei factū expediūt vꝫ. Examinatio principii· discussio medii· preuisio finis· ꝛ consiliū sapientis·
¶ Quattuor sūt que post factū multū pro sūt· vꝫ· Sēsus· peītētia· ꝛ exaīatio ꝛ tristicia
¶ Quattuor sūt leuia ꝛ digna laudibꝰ· vꝫ· Verbis queq̄ꝫ honorare· veritate frui nemi nem offendere: et cū bonis cōuersari·
¶ Quattuor sunt q̄ felicitatē afferunt· vꝫ· Filioꝝ multitudo· affluētia diuitiarum· dominatio patrie et sanitas·
¶ Quattuor sūt que hoī auferri ꝛ nūq̄ꝫ restitui possunt· vꝫ· Falsa relatione cū fama denigratur· virginitas cū feda corporis cōmixtione subtrahit· aīa cū iīmico subiicit· et mēbrū cū radicitus a corpore euellit.
¶ Quattuor sūt que hoī auferri nō possūt Scientie thesaurus· animi nobilitas· corporis tactus· et gustus sapidus·
¶ Quattuor sūt q̄ cōferunt ꝛ cōferenti nō

desinūt· Sciētia cū docet·flāma cū ipendit assuetudo corporalis·& curialitas verbalis
¶ Quattuor sunt que hoī in negocio discutiēda sunt· Quid oporteat secūdū necessitatē· quid deceat secūdū vtilitatē· quid liceat secundū equitatē· et quid expediat secundum honestatem·
¶ Quattuor sūt que collegam respuūt·vz· Dominatus in vrbe·cōiugis amplexus·questus in acquisitione et famelicus·
¶ Quattuor sūt que sociū cupiunt·vz· In discrimine captus·ī supplicio afflict9 in itinere meaus·et dignitate predatus·
¶ Quattuor sunt que pueri peragunt·vz· Irascuntur repente·reconsiliantur sermonibus·obliuiscuntur facile·et benefacientibus eis libenter adeunt·
¶ Quattuor sūt que adolescētes faciūt·vz Abutūtur patrimonio: castigari spernunt· inuoluūtur viciis·et lucrari negligūt·
¶ Quattuor sūt que sapiētes peragūt·vz· Querūt diuitias·delectātur honorib9· querunt amicitias·& abstinēt se a turpibus·
¶ Quattuor sūt que senes agūt salubriter

vʒ. Consulunt petentibus. largiter tribuūt rogantibus. preterita referūt laudibus presentia opprimunt affectibus.

¶ Quattuor sunt que ledunt et nichil conferunt. Luxuria sterilis. ridens tristicia. cogitatus inanis. et mordens inuidia

¶ Quattuor sunt que hoībus cōmuniter nocent. Supplicii afflictio. habēdi cupiditas. census. et crudelitas.

¶ Quattuor sūt que senioribus cōueniūt. Verba fructifera pferre. cōsilia prebere salubria. concordiā procinare discordātibus. et doctrinā largiri simplicib9.

¶ Quattuor sūt q̄ bonis morib9 cōgruunt Seniorꝝ verba menti recondere. seniorib9 patere. sobrie petēda doceri. officiū siue obsequiū pferre merentibus.

¶ Quattuor sunt que ducibus belli conueniunt. In bello suos hortari. alacriter hostes debellare. viriliter resistere. et ipsos audaciter inuadere.

¶ Quattuor sunt hominibus insatiabilia. Acquirendi voluntas. oculorum intuitus. scientie cupiditas. et auris audit9 placidus.

¶ Quattuor sunt que in homine sene iuuenescunt. Cor timiditas. lingua et cupiditas
¶ Quattuor sūt mūdi opa abusiua. Rex iniquꝰ i regimie. episcopꝰ negligens et ignorās. sapiēs sie opere. et diues sine elemosina
¶ Quattuor sūt opa abusiua cristiais. Puer contenciosus. pauper superbus. senex sie religione. et femina sine pudore
¶ Quattuor. sunt. opa seculo abusiua. Dominꝰ sine virtute. plebs sine disciplina. populus sine lege. et adolescēs sine obediencia
¶ Quattuor sunt que terrā concutiūt. Seruus vel rusticus cū regnauerit. stultus cum saturatus fuerit. mulier odiosa ꝯnupserit. et ancilla cum domini heres extiterit
¶ Quattuor sunt hominibus grauia
Cum familia dementem viuere. iniquitis filiis. abundare. solitum. lucrum perdere. et insolitum damnum substinere
¶ Quattuor hospiti. conueniunt. Placabilē se prebere omnibus in auditu affabilitas in verborum prolatione honorē vt cōuenit. in facie se reddere cuilibꝫ venientī gratū
¶ Quattuor sunt scietie pre ceteris discen=

de·vz·Theologia·leges·phisiqua·z discre-
ta. Prima est anime pabulũ. Secunda egre
nos vitat, Tertia est morbi remediũ. Quar
ta est que in fimos sublimat.
¶ Quattuor sũt artes nos in penuria nu-
trientes· Grammatica·dyaletica·arismeti-
ca·geometria· Prima est artium principiũ
sed census claudit hostium. Secũda veruz
a falso discernit· Tertia docet numerũ sed
manus nescit compotum. Quarta mẽsurã
terre sed nimium exulat.
¶ Quattuor sũt que inducunt hominẽ ad
amorẽ·vz· Uana gloria·acquirẽdi cupidi-
tas·electi electio·z diuina inspiratio
¶ Quattuor sunt que a deo precipue pro-
cedũt·vz. Uxor prudens·lingue facundia·
naturalis sensus·et mũdana gratia.
¶ Quattuor sunt que doctorem ad bene le
gendum alliciunt. Multitudo scolariũ· sco
lariũ compendiũ·scientie acquisitio·et ho-
noris attentio.
¶ Quattuor sũt loquele q̃ sapiẽtibus dis-
conueniũt. Enormia sublimare laudibus·
decentia opprimere affectibus·super igno-

rum scienter contradicere et super imperti
nens cum vicio decertare
¶ Quattuor sunt que sensum hominis peri
munt. Mulieris dilectio: crudelis aduersi
sitas. timoris oppressio. et nimia prosperitas
¶ Quattuor sunt que in cause querela neces
saria sunt. vz Judex preelectus. actor ydo=
neus. reus congruus. et testis legitimus
¶ Quattuor sunt que diucius durare non
possunt. Rixosus. imprudens. tyrannus in=
iuste obtinens. et effrene expediens
¶ Quattuor sunt que sensum hominis acu
unt. Lucri desiderium. nocturna discussio. con
ferre cum prudentibus. et numeris oblatio
¶ Quattuor sunt que in delictis nos nutri
unt. Delicti perpetratio. delicti delectatio
conseruatio peccantium. et impunitas com
missi
¶ Quattuor sunt ciuitates aliis laudabili=
ores. Parisius in scientiis. roma in acti
bus et strenuitate. Janua in mercimo
niis. et venetia in victualibus non ex se sed
aliunde
¶ Quattuor sunt que verecundiam indu

cunt vz· Discretio pennurie· illatio iniurie ali um deprecari ·ꝛ a turba repelli·
Quattuoꝛ sunt que verecundiam repellunt Parcitas sensus· diuitiarum cumulus· emi nens sciētia ·ꝛ excellens potentia
¶ Quattuoꝛ sunt que pater circa filium ꝓ curare debet· Ipsū artibus edocere· moꝛi bus congruis instruere· ipsum sub iugo re tinere ꝛ cōpetenter alere
¶ Quattuoꝛ sunt que filius circa patrem procurare debet· Ipsum revereri· ei dem totaliter obedire· in nullo contristari ·ꝛ suo ꝓ posse bona ꝛ necessaria sibi ꝓcurare
¶ Quattuoꝛ sunt consilia vxoꝛis salubꝛia videlicet virum ad rixam nō cōcurere· in co gnita nō acceptare āplexꝰ concubine dimit tere ·ꝛ cibos delicatos ꝓ sobꝛietate appetere

Quaternarius beati thome de aquino expli cit feliciter